

नेतृत्व (Leadership)

- ❖ नेतृत्व भन्नाले सामूहिक उद्देश्य प्राप्तिकालागि परिस्थितिअनुसार अनुयायीहरूलाई प्रभावित गर्न सक्ने क्षमता कला वा गुणलाई जनाउँछ ।
- ❖ नेतृत्व लिने व्यक्तिमा अरूलाई प्रभाव पार्न सक्ने र समग्र संस्थालाई सफलताको मार्गमा डो-याउन सक्ने विशिष्ट खुबी हुन जरूरी छ ।
- ❖ नेतृत्व भनेको खास उद्देश्य पूर्तिका लागि आफ्नो मातहतमा रहेका व्यक्तिहरूलाई उत्साहपूर्वक कार्य गर्न प्रभावित गर्ने प्रक्रिया हो । संगठनमा नेतृत्व भन्नाले संगठनात्मक लक्ष्य र उद्देश्य प्राप्तिका लागि आफू अधिनसाथ कामदार तथा कर्मचारीलाई निर्देशन दिने तथा उनीहरूलाई प्रभावित पार्ने कार्य भन्ने बुझिन्छ ।
- ❖ Trait, Behaviour and Contingency Leadership जस्ता सिद्धान्तहरू छन् ।

नेतृत्वका शैलीहरू

- निरकुङ्श नेतृत्व शैली (Autocratic Leadership)
- लोकतान्त्रिक वा सहभागितामूलक नेतृत्व शैली (Democratic Leadership)
- स्वच्छन्दतावादी नेतृत्व शैली (Laissez Faire Leadership)
- कर्मचारीतन्त्रीय वा नियम र कानूनमा केन्द्रित नेतृत्व शैली (Bureaucratic Leadership)
- प्रभावी नेतृत्व शैली (Manipulative Leadership)

- साझेदारी नेतृत्व शैली (Collaborative Leadership)
- कारोवारी नेतृत्व शैली (Transactional Leadership)
- रुपान्तरणकारी नेतृत्व शैली (Transformative Leadership)
- विशेषज्ञ नेतृत्व शैली (Expert Leadership)
- प्रविधिमैत्री नेतृत्व शैली (Techno Friendly Leadership)
- वातावरणमैत्री नेतृत्व शैली (Green Leadership)

नेतृत्वका सिद्धान्तहरू

□ गुण सिद्धान्त (Trait Theory)

नेतृत्वमा विशेष गुणहरू हुन्छन् जो जन्मदा नै उक्त गुणहरू लिएर आएको हुन्छ भन्ने मान्यता।

□ महानायक सिद्धान्त (Great Man Theory)

लामो समयको अन्तरालमा एउटा महानायकको रूपमा नेतृत्वको जन्म हुन्छ जसमा जन्मजात नै नेतृत्वका गुणहरू हुन्छन् भन्ने मान्यता।

व्यवहारवादी सिद्धान्त (Behavioral Theory)

नेतृत्वको पहिचान जन्मजात भन्दा पनि उसले अनुयायीहरूसँग गर्ने व्यवहारले प्रदर्शित गर्दछ भन्ने मान्यता ।

लोकतान्त्रिक नेतृत्वको सिद्धान्त (Democratic Theory)

निर्यय प्रकृत्यमा सहभागितामूलक ढङ्गले सरोकारवालाहरूसँग सम्बन्ध स्थापित गरी विधि अनुसार चल्ने नेतृत्व ।

परिस्थितिजन्य सांयोगिक नेतृत्वको सिद्धान्त(Situational/ Contingency Theory)

समय र परिस्थिति अनुसार विवेशपूर्ण निर्णयका आधारमा तय हुने नेतृत्व ।

मार्ग लक्ष्य सिद्धान्त(Goal Path Theory)

नेतृत्वले स्पष्ट लक्ष्य निर्धारण गरी सो प्राप्ति गर्ने बाटो तय गरेर अगाडी बढनु पर्दछ भन्ने मान्यतामा आधारित ।

The Basic Principles of Leadership

1. Focus on the situation, issue, or behavior, not on the person.
2. Maintain the self-confidence and self-esteem of others.
3. Maintain constructive relationships.
4. Take the initiative to make things better.
5. Lead by example.
6. Think beyond the moment.

Leadership Style

Leadership Rules

10

Hire A-players & build T-Shaped teams

9

Develop 360 degree influence & self-awareness

8

Don't mix empathy & difficult decisions

7

Listen to understand, not to respond

6

Give credit – never use “I”, it’s “We”

5

Earn respect – use the magic words Thank you

4

Invest in employees growth

3

Don't micromanage

2

Trust your employees & have their back

1

Integrity – it's the foundation

नेतृत्वमा हुनुपर्ने गुणहरू:

- सही निर्णय लिने क्षमता,
- बोल्ने शैली र व्यक्तित्व,
- दूरदर्शी,
- आत्मविश्वास अनि आशावादी,
- विश्वसनीयता,
- इमान्दारिता,
- साहसी,

- जिम्मेवारी वहन गर्न सक्नु,
- विनम्र अनि शालीन व्यवहार,
- उत्साही र परिश्रमी स्वभाव,
- संयमता र अनुशासित,
- धैर्यवान र सहनशील स्वभाव,
- Competency and Integrity

- क्षमता र योग्यता,
- दूरदृष्टि,
- अधिकार प्रत्यायोजनको इच्छाशक्ति भएको,
- समूहमा काम गर्ने क्षमता,
- परिवर्तन व्यवस्थापनको क्षमता भएको,
- सिर्जनशिलता र नवप्रवर्धन,
- नतिजा केन्द्रित ।

नेतृत्वमा रहेका समस्याहरू

- ❖ दर्जामूलक संरचनामा आधारित, नियन्त्रणात्मक सिद्धान्तमा आधारित हुनु,
- ❖ आवश्यक समय खर्च गर्ने र अन्तिम समयमा निर्णय लिने,
- ❖ कारोबारी अर्थात् transactional प्रकृतिको शैलीकेन्द्रित,
- ❖ आश र त्रासको मनोविज्ञानमा आधारित भइ निर्णय गर्ने,
- ❖ संरचना र संस्कारले परिवर्तन व्यवस्थापनलाई स्वीकार गर्दैन ,

- ❖ निरङ्कुश शैली, आदेश एकतर्फी सञ्चारको सिद्धान्तमा विश्वास गर्ने,
- ❖ सहकार्यात्मक र लोकतान्त्रिक चरित्रको अभाव छ ,
- ❖ पदमा पुगेपछि कानूनी अख्तियारीबाट स्वत नेतृत्वको विकास हुन्छ भन्ने सिद्धान्तबाट निर्देशित,
- ❖ नेतृत्व विकाससम्बन्धी सोच सैद्धान्तिक अध्ययनमा मात्र सीमित भएको पाइन्छ ,
- ❖ नैतिक नेतृत्व निर्माण र परीक्षणको ब्यवस्था नहुनु,

- ❖ अख्तियारीको प्रयोग केन्द्रित गरेर नेतृत्व विकास हुन्छ भन्ने सिद्धान्तबाट निर्देशित,
- ❖ नैतिक नेतृत्वको सिद्धान्तलाई आत्मसात गरिएको छैन ,
- ❖ विश्वविध्यालयहरु, तालिम संस्था, लोकसेवा आयोग र सरकारबीच नेतृत्व विकासमा समन्वय र साझेदारी अभाव छ ,
- ❖ सघन किसिमका व्यवहारिक तालिमको अभाव छ।